

Kompenzace příjmů v nezaměstnanosti

**Politika zaměstnanosti a
pracovního trhu**

Přednáška č. 4

obsah

- Vývoj schémat kompenzace příjmu v nezaměstnanosti
 - Současné systémy kompenzace příjmu v nezaměstnanosti
 - Charakteristiky schémat podpory v nezaměstnanosti
 - Typologie „režimů nezaměstnanosti“
 - Účinky dávek v nezaměstnanosti
 - Systém podpor v ČR
 - Příklady: VB, Dánsko, Slovensko
-

Vývoj schémat kompenzace příjmu v nezaměstnanosti

- ❑ Rozvoj tržních mechanismů – důsledky cyklických výkyvů v poptávce po práci – větší ohrožení pro dělníky.
 - ❑ Veřejná schémata ochrany v a před nezaměstnaností lze rozdělit na: tvorbu nových pracovních míst a peněžní dávky jako kompenzace ztraceného příjmu (pojištění v nezaměstnanosti nebo pomoc v nezaměstnanosti).
 - ❑ Pojištění v nezaměstnanosti vzniklo jako poslední z klasických pojistných schémat sociálního státu.
 - ❑ Pravicové strany vs. levicové, velké rozdíly mezi zeměmi.
-

Vývoj schémat kompenzace příjmu v nezaměstnanosti

- ❑ Problémy s financováním.
 - ❑ První odborový fond pro nezaměstnané založen v Anglii 1831 ve slévárenství.
 - ❑ Po vlně nezaměstnanosti v letech 1880/90 vstupují i lokální vlády.
 - ❑ Dobrovolný fond založen v Bernu 1893, brzo v dalších městech.
 - ❑ Snaha o zavedení povinného schéma, v Basilej nakonec nezavedeno, v St. Gallen zkrachovalo.
 - ❑ 1901 v belgickém Ghentu program jež napodobilo mnoho evropských měst– ghentský systém.
-

Vývoj schémat kompenzace příjmu v nezaměstnanosti

- Ghentský systém založen na dobrovolném pojištění vytvářeném odborovými organizacemi, dělníci si do něj pravidelně přispívali a při vyplácení podpor v nezaměstnanosti z tohoto fondu přispívala na každou podporu obec z prostředků veřejných financí (50 – 70 % základu vypláceného odbory).
 - Systém však spíše selektivní, většina odkázána na charitu a sociální podporu.
 - V první třetině dvacátého století se rozvíjí státem podporovaná celonárodní schémata. První 1905 ve Francii, dobrovolný. Československu ve třicátých letech. Podle úpravy z 1930 stát vyplácel 3x až 4x tolik co odborová organizace.
-

Vývoj schémat kompenzace příjmu v nezaměstnanosti

- ❑ Dobrovolná schémata postupně nahrazena povinnými.
 - ❑ První povinné 1911 ve Velké Británii. Příspěvky na pojistné odváděli zaměstnanci, zaměstnavatelé i stát ve stejné výši (flate-rate contributions) a také dávky byly vypláceny jednotně v poměrně nízké výši. Odbory měly možnost organizovat doplňková schémata.
 - ❑ Podmínky vzniku zajišťovali, že nárok nevznikl osobě, která přišla o práci vlastní chybou, musela také odvádět v dostatečné výši. Dále zde existovala čekací doba a omezení podpůrčí doby.
-

Současné systémy kompenzace příjmu v nezaměstnanosti

- Součást pasivní politiky trhu práce.
 - Dva typy schémat: systémy pojištění v nezaměstnanosti a systémy pomoci v nezaměstnanosti.
 - Systém pojištění ve všech zemích EU, kromě Skandinávie povinný charakter.
 - Základní rysy **pojištění**: příspěvky mají charakter odvodu ze mzdy, podílejí se zaměstnanci i zaměstnavatelé; nárok až po splnění určité doby účasti v pojistném systému; délka výplaty dávek je časově omezená. Výše dávek zpravidla odvozena od předchozího příjmu (s výjimkou Irska a VB), bývá též stanoven strop.
-

Současné systémy kompenzace příjmu v nezaměstnanosti

- **Systém pomoci v nezaměstnanosti** nefunguje v všech zemích EU, například v Itálii. U nás součást systému sociální pomoci. Dávky obvykle nižší, pro ty, kteří již nemají nárok na dávky z pojištění, nebo jim ani nevznikl. Cílem je garance určitého minimálního příjmu.
-

Charakteristiky schémat podpory v nezaměstnanosti

- **Podpůrčí doba pojištění:** Německo 6 - 32 měsíců dle doby pojištění a věku pojištěnce, Nizozemí 6 až 60, Dánsko 12 (max. 3 roky), Portugalsko 12 - 30, Španělsko 4 - 24, VB 6, SK 6, ČR 6 - 12 měsíců dle věku pojištěnce. Často podmíněno účastí na APZ.
 - **Podpůrčí doba pomoc:** ve většině zemí není časově omezená, pouze Španělsko 18, Nizozemí 24 a Portugalsko 12 - 30 měsíců.
-

Charakteristiky schémat podpory v nezaměstnanosti

- ❑ **Poměr náhrady pojištění:** zpravidla nahrazují podstatnou část předchozí mzdy. Ve většině zemí EU jde o 60 až 80%. Existence stropu – větší výhodnost pro nižší příjmové skupiny, u nich není propad tak velký.
 - ❑ Výše **dávky pomoci v nezaměstnanosti** bývá častěji definována:
 - Jako podíl minimální mzdy (Nizozemí, Šp, Portugalsko)
 - Jako podíl podpory z pojištění v nezaměstnanosti (Řecko, Rakousko)
 - Fixní částkou (Fr, Ir, Švédsko, Fin)
- Pouze Německo odvozuje od předchozí čisté mzdy, zachovává tím i dále statusovou nerovnost.
-

Charakteristiky schémat podpory v nezaměstnanosti

- Výdaje na podpory v nezaměstnanosti: srovnání zemí dle podílu GDP vydaného na podpory. Nejvyšší podíl vydává Německo, Nizozemí a Francie. Česká politika naopak vydává velmi malou část GDP. Nízké výdaje také VB, Řecko nebo Slovensko. Výše výdajů pochopitelně závisí na míře nezaměstnanosti.
-

Typologie „režimů nezaměstnanosti“

- Kriteria: rozsah krytí populace nezaměstnaných podporami v nezaměstnanosti; úroveň a trvání podpor; důraz na aktivní politiku zaměstnanosti.
 - **Sub-protektivní režim:** země jižní Evropy; podpory nízké, nízký strop; nárok vzniká jen malé části populace; dopady na chudobu, materiální deprivaci a sociální vyloučení však není výrazný, režim spoléhá na rozšířenou závislost na rodině; plánované intervence státu včetně APZ jsou velmi omezené.
-

Typologie „režimů nezaměstnanosti“

- **Liberální režim:** anglosaské země, výše dávek nízká, na úrovni dávek sociální pomoci, podpůrní doba krátká, odmítá větší intervence do trhu.
 - **Režim založený na zaměstnanosti:** země kontinentální Evropy, vyšší podpory, nejsou kryti všichni nezaměstnaní, nárok odvozen od dřívější pracovní historie, předpoklad zaopatření části populace živiteli rodin, ti jsou více podporováni udržet si práci na interních trzích, dochází k záměrné regulaci na trhu.
-

Typologie „režimů nezaměstnanosti“

- **Univerzální režim:** Skandinávie, vyšší úroveň kompenzace, plně pokrývá populaci, zdůrazňuje pracovní etiku, nároky zohledňují princip zásluhovosti, hledačskou aktivitu a účast v programech, velký důraz na APZ.
 - **Česká republika:** v počáteční fázi vzniku systému podpor spíše kontinentální model, v 1990 a 1991 poměr náhrady 65 % až 90 % při kolektivním propouštění, s podpůrčí dobou 12 měsíců. Později příklon spíše k liberálnímu modelu, momentálně 6 až 12 měsíců a 45 až 60 %.
-

Účinky dávek v nezaměstnanosti

- ❑ **Past nezaměstnanosti**, disincetivní účinek na hledání zaměstnání. Dva indikátory **čistý poměr náhrady** a **marginální efektivní daňová sazba** (při vyšším příjmu rostou daňové odvody a klesají sociální příjmy). Opatření: redukce podpory nebo incentivní opatření – in-work dávky (důležitá je cílenost).
 - ❑ Nezaměstnaní bez nároku na dávky mohou být také motivováni získat na ně nárok.
 - ❑ **Ochrana před chudobou**, v různých zemích odlišná, čísla jsou však zkreslující.
 - ❑ **Podpora mobility pracovního trhu**: ochota ke změně zaměstnání, ochota k přijetí sezónní práce.
-

Účinky dávek v nezaměstnanosti

- ❑ **Účinek na přechod do nezaměstnanosti:** vyšší v době ekonomického růstu.
 - ❑ **Přechod ze zaměstnání do ekonomické neaktivity:** odchody do důchodu, chtějí ale také zůstat v pracovní síle, aby měli nárok na podporu.
 - ❑ **Pohyb z nezaměstnanosti do zaměstnání:** štědré podpory snižují pohyb, pro nepojištěné opačný efekt, soutěž o místa mezi pojištěnými a nepojištěnými.
 - ❑ **Setrvání v nezaměstnanosti:** podpory podporují, trvání má větší význam než výše.
-

Účinky dávek v nezaměstnanosti

- ❑ **Pohyb z nezaměstnanosti do kategorie ekonomicky neaktivních:** systém podpor redukuje, kontrola podmínek nároku vyžadujících aktivitu také omezuje zneužívání.
- ❑ **Pohyb z ekonomické neaktivity do zaměstnání:** zájem o získání nároku zvyšuje pohyb, kalkulace v rodině, zdražení levné pracovní síly o pojistné.
- ❑ **Pohyb z neaktivity do nezaměstnanosti:** kvůli získání finančních prostředků i započtení doby například kvůli důchodu.
- ❑ **Setrvání v kategorii ekonomicky neaktivních:** zvyšuje účast pracovníků, snižuje pravděpodobnost setrvání v neaktivitě.

System také zvyšuje kupní sílu, sociální jistoty.

System podpor v České republice

- ❑ Dle **zákona** č. 435/2004 Sb., o **zaměstnanosti**.
 - ❑ Nárok vzniká pokud v předchozích třech letech odpracoval aspoň 12 měsíců, nepočítá se studium, počítá invalidní důchod nebo dobrovolnická činnost a péče o dítě či zdravotně postiženého. Po uplynutí podpůrní doby vzniká nárok po odpracování 6 měsíců.
 - ❑ Odstupňováno dle věku a délky účasti na pojištění:
Do 50 let šest měsíců, 50 až 55 (25 pojištění) devět měsíců a nad 55 (30 let pojištění) dvanáct měsíců.
- Výše: Procentní sazba podpory v nezaměstnanosti činí první 2 měsíce podpůrní doby 65 %, další 2 měsíce podpůrní doby 50 % a po zbývající podpůrní dobu 45 % průměrného měsíčního čistého výdělku nebo vyměřovacího základu. Procentní sazba podpory při rekvalifikaci činí 60 % průměrného měsíčního čistého výdělku nebo vyměřovacího základu.
-

System podpor v České republice

- ❑ **Maximální výše** podpory v nezaměstnanosti činí **0,58násobek průměrné mzdy** v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku předcházejícího kalendářnímu roku, ve kterém byla podána žádost o podporu v nezaměstnanosti. Maximální výše podpory **při rekvalifikaci činí 0,65násobek průměrné mzdy** v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku předcházejícího kalendářnímu roku, ve kterém uchazeč o zaměstnání nastoupil na rekvalifikaci.
 - ❑ Více v Zákoně o zaměstnanosti
-

Příklad: Velká Británie Jobseeker's Allowance (JSA)

- ❑ Pro splnění nároku více podmínek, sepisuje se smlouva.
 - ❑ JSA založena na příspěvcích (Contribution-based JSA) a JSA odvozená od příjmu (Income-based JSA).
 - ❑ **Contribution-based JSA:** nárok vzniká pokud přispíval do Národního pojistného fondu jeden ze dvou předchozích fiskálních let, ne pro sebezaměstnané, s věkem příspěvek roste, dávka se snižuje pokud pobírá mzdu ze zkráceného úvazku nebo má důchod nad určitý limit, nárok trvá nejdéle půl roku.
-

Příklad: Velká Británie Jobseeker's Allowance (JSA)

- ❑ **Income-based JSA:** pro ty co nesplnili podmínku přispívání, podléhá majetkovému testování, pokud by prokazatelně strádal bez této dávky. Výše dávky rozlišena pro různé kategorie, ale její výše v kategoriích je jednotná.
 - ❑ Možnost snížení dávky při porušení určitých podmínek, například nehledá, nesepíše smlouvu, o práci přišel vlastní vinou...
 - ❑ Řada dávek podporující nástup do práce.
-

Příklad: Dánsko – dobrovolné pojištění v nezaměstnanosti

- Existuje 31 fondů podle odvětví, dva pro sebezaměstnané, jeden všeobecný křesťanský. Jsou soukromé řízené svými členy, vznik spjat s odbory, ale účast není ničím podmíněna. Všechny fondy podléhají regulaci ze strany státu, je stanovena výše příspěvků, podmínky nároku na podporu i její výše a délka podpůrné doby. Fondy se mohou lišit dodatečnými službami.
 - Fondy sami stačí při nezaměstnanosti do tří procent, zbytek pokryjí státními dotacemi.
 - Při dlouhodobé účasti nárok na předčasný důchod.
-

Příklad: Slovensko – přísný režim

- Nárok pokud přispíval alespoň ve třech z posledních čtyř let, po vyčerpání vzniká znovu nárok až po třech letech.
 - Podpůrčí doba šest měsíců.
 - 50 % denního vyměřovacího základu, v podstatě průměr hrubých mezd dosažených ve třech letech před vnikem nároku.
-